

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak.god.2012./2013.

Đuro Singer

Pravo djece na informacije

Diplomski rad

Mentor : dr.sc. Aleksandra Horvat

Zagreb, 2013.

Sadržaj :

UVOD.....	3
1 Ljudska prava djeteta	5
2 Dječje knjižnice i slobodni pristup informacijama.....	11
2.1 Razvoj dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj.....	13
2.2 Knjižnice i ostvarivanje dječjih prava	17
3 IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za knjižnične usluge za djecu	23
ZAKLJUČAK.....	27
LITERATURA.....	29

UVOD

Svjesni smo važnosti koju danas informacije imaju u našem društvu. Informacije su važne za razvoj ljudskoga bića, formiranje identiteta i osobni razvoj pojedinca. U širem smislu, sloboda informiranja upotrebljava se kao sinonim za slobodu izražavanja, dok se u užem smislu odnosi na slobodu prikupljanja informacija. Ako pravo na informacije potražimo u *Konvenciji o pravima djeteta*, vidimo da se ono eksplicitno odnosi na pravo djeteta na slobodu izražavanja i na pravo djeteta na pristup informacijama. Implicitno se pravo na informacije odnosi na ulogu koju informacije imaju u procesu odgajanja od strane roditelja, razvijanje identiteta i osobnosti djeteta, slobodu iskazivanja stavova o vlastitom životu, slobodu mišljenja, mogućnosti da dijete sudjeluje u kulturnom životu i ostala prava.

Pravo na informacije omogućuje opisivanje raznih područja na kojima se to pravo treba i može ostvarivati. Jedan od načina implementacije prava na informacije jest razvijanje komunikacijskih vještina. Dijete mora u društvu komunicirati, na taj način razvija verbalnu i neverbalnu komunikaciju. Izravna međuljudska komunikacija najvažnija je za razvoj djeteta i čovjeka. Roditelji, koji su unatoč svojim odgovornostima nepouzdan izvor informacija djetetu ili su odsutni i nedostupni, krše pravo djeteta na informacije. Djetetu treba ponuditi različite mogućnosti komuniciranja s roditeljima i ostalima kojim otvoreno i spremno govore o stvarima koje su djetetu važne.¹

Usluge koje knjižnice pružaju svojim korisnicima, mogu biti još jedan način implementiranja prava na informaciju. Načela i vrijednosti koje su osnova knjižničarske struke, očituju se u promicanju osnovnih ljudskih vrijednosti. Postoji nekoliko verzija UNESCO-ovog *Manifesta za narodne knjižnice* formuliranih u suradnji UNESCO-a i IFLA-e (IFLA- International Federation of Library Associations and Institutions). U *Manifestu* su knjižnice definirane kao lokalni put do znanja koji osigurava osnovne uvjete za cjeloživotno učenje i kulturni razvoj pojedinca. Smatra se da su knjižnice pokretačka snaga obrazovanja, kulture i informacija.² Djelatnosti koje knjižnice promiču su vezane za obavješćivanje, opismenjavanje, obrazovanje i kulturu te su objedinjene kroz kulturološku, sociološku i edukativnu dimenziju koja čini temelj svih knjižničnih programa. *Manifest* i narodna knjižnica mogu se smatrati sredstvima ostvarivanja prava na informacije.

¹ Koren, M. Ljudska prava djece: pravo na informaciju. // *Dijete i društvo*, 6, 2 (2005), str. 267-280.

² Isto, str. 280.

Demokratsko pravo svakog pojedinca na otvoren pristup informacijama, pravo na kulturni razvoj, cjeloživotno učenje i kreativne programe u slobodnom vremenu temeljna su načela na kojima se danas zasniva narodno knjižničarstvo u svijetu i u Hrvatskoj.³ U radu s predškolskom i školskom djecom, kao prioriteta se ističu programi koji pomažu u stjecanju i jačanju čitateljskih vještina i navika djece od najranije dobi, koji podupiru cjeloživotno učenje i formalno obrazovanje na svim razinama, koji promiču kulturne vrijednosti te potiču maštu i kreativnost djece. Knjižnica svojom otvorenošću svima oživotvoruje prava svakog djeteta na slobodan i otvoren pristup informacijama bez obzira na razlike.

Zbog osiguravanja prava na informaciju i znanje kao i zbog promicanja prava djece, dječje knjižnice su važan čimbenik koji pridonosi razvoju demokracije u društvu. S ciljem da pomognu narodnim knjižnicama širom svijeta u pružanju kvalitetnijih usluga za djecu, IFLA je izradila *Smjernice za knjižnične usluge za djecu*.⁴ Smjernice se pozivaju na UN-ovu *Konvenciju o pravima djeteta* koja naglašava da svako dijete ima pravo na informaciju i obrazovanje, osobni razvoj, pravo na slobodu izražavanja bez obzira na dob, spol, rasnu, vjersku, nacionalnu ili kulturnu pripadnost, jezik te osobne sposobnosti.

³ Stričević, I. Promicanje prava djeteta u dječjoj knjižnici. // *Dijete i društvo*, 2, 1(2000), str.65.

⁴ *Smjernice za knjižnične usluge za djecu*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

1 *Ljudska prava djeteta*

Suvremene tendencije u tumačenju djetinjstva ističu da djeca u modernom društvu pripadaju privatnosti obitelji koja se smatra utočištem od opasnosti koje postoje u društvu. Odgovornost za podizanje djece nije više javna, već privatna odgovornost – roditelji svjesno odlučuju hoće li imati djecu, kada i koliko će ih imati i odgovorni su za obrazovanje, zdravlje i zaštitu djece. To podrazumijeva da djeca budu zaštićena u obitelji, nedostupna javnosti, što može biti štetno za djecu, ali je karakteristično za položaj djece u modernom društvu. Zbog takvoga izdvajanja u prostor obitelji, dječja prava i slobode povećale su se unutar obitelji, dok su njihova prava i slobode u društvu oslabljene. Izvan obitelji djeca su marginalizirana jer se shvaćaju kao "neodrasla" i "nekompetentna".⁵ Prema Kirchschräger i Kirchschräger, dijete je individualni politički subjekt koji je okružen "kompetentnim autoritetima" i nadgledan od zakonski odgovornih osoba ("zakonskih staratelja"), obitelji i nacionalnih zakona, a identitet djeteta definiran je nacionalnošću, imenom i obiteljskim odnosima.⁶ Istraživanja govore da se današnja djeca vrednuju prema tome što će postati u budućnosti, nakon što se razviju, socijaliziraju i obrazuju. Posljedica je toga naturalizacija autoriteta odraslih i njihove moći nad djecom. Predstavljeno je novo razumijevanje djeteta kao socijalnog i kulturnog bića, punopravnog člana društva, koje doprinosi svom osobnom razvoju, kao i razvoju cijeloga društva. Takvo se dijete smatra kompetentnim, a obilježavaju ga autonomija, participacija u društvu i ustrajnost.

Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine temeljni je međunarodni dokument kojim se zagovaraju prava djece, a govori prvenstveno o obvezama odraslih u odnosu na poštivanje dječjih prava. Prvi je to dokument u kojemu se djetetu pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao osobi koja treba posebnu zaštitu. Ona je pravni akt, tj. ima snagu zakona i obvezuje sve države koje ju prihvate na pridržavanje njezinih odredaba. White govori da ona sadrži dvije glavne sastavnice: prvo, proširiti temeljna ljudska prava na djecu i drugo, zaštititi djecu

⁵ Qvortrup, J. Childhood and societal macrostructures : childhood exclusion by default. Working paper 9. 1999. URL:http://static.sdu.dk/mediafiles/Files/Information_til/Studerende_ved_SDU/Din_uddannelse/Kultur_og_for_midling/WorkingPapers/09_ChildhoodAndSocietalMacrostructures%20pdf.pdf (23.4.2012)

⁶ Kirchschräger, P.; Kirchschräger, T. Rights of the child and human rights. // Realizing the rights of the child. Zürich : Rueffer & Rubb, 2007.

od različitih oblika ekonomskoga i seksualnoga izrabljivanja i drugih opasnosti.⁷ Dominantan je pristup shvaćanje djeteta kao nevinog i čistog, onog koji zahtijeva zaštitu od odraslih koji su odgovorni za njegov rast i razvoj. Takav pogled na djecu podrazumijeva shvaćanje djece kao "nedovršene", "neodrasle", ranjive i krhke te smanjuje njihove mogućnosti za aktivnim sudjelovanjem u društvu.

Priklanjanje pažnje pitanju dječjih prava ima sljedeće prednosti: prvi put u modernoj povijesti javlja se ideja o ravnopravnosti djece s odraslima, dopušta im se pravo na izražavanje mišljenja, sudjelovanje u društvenom životu. No, dokumenti o pravima djece sadrže i neke proturječnosti. Iako ističu dječje pravo na fizički i mentalni identitet i integritet, pravo na autonomni izbor i odlučivanje, pravo na slobodno izražavanje mišljenja, pravo na udruživanje i djelovanje, istovremeno u njima dominira zaštitnički odnos prema djeci koja se na taj način tretiraju kao ranjiva i nezrela, čime ih se stavlja u marginalan položaj. U dokumentima se ističe odgovornost roditelja i važnost njihove kontrole nad djetetom i djetinjstvom, a istovremeno se djeci osigurava sloboda aktivnog sudjelovanja u društvu, čime se umanjuje mogućnost kontroliranja djece. Upravo su zbog njihova neostvarivanja u današnjem društvu dječja prava predmet mnogih aktualnih rasprava. Aktualnost teme očituje se i u deklarativnosti iskaza navedenih u dokumentima o pravima djece i njihovoj proturječnosti s pravima djece u suvremenom društvu.

Zanimljiva je i društvena pozadina pojave pokreta za dječja prava. *Konvencija o dječjim pravima* donesena je 1989. godine, iste godine kada je pao Berlinski zid i započela globalizacija. Skrb za dječja prava stoga je od samoga početka povezana s političkim i ekonomskim procesima. Dokaz je tomu lokalna uprava nekih područja u kojima je pokret za dječja prava potisnut pred interesima političkih i gospodarskih elita. Primjerice, u Abidjanu, pod utjecajem pokreta za dječja prava, lokalne vlasti interpretiraju plaćeni posao djece kao eksploataciju, a veličaju neplaćeni rad djece u kućanskim poslovima kao tradicionalnu afričku solidarnost. Mnoge obitelji stoga udomljuju djevojčice kao besplatnu radnu snagu. Pod krinkom afričke solidarnosti i velikodušnosti prikriva se stvarni izrabljivački odnos između djevojčica i njihovih udomitelja. Dakle, dječja prava u Abidjanu lome se o interese gradske srednje klase, a međunarodne nevladine organizacije isključuju te djevojčice iz

⁷ White, S. Being, becoming and relationship: conceptual challenges of a child rights approach in development. // *Journal of International Development*. 14, 6(2002) str. 1095 – 1104.

svojih programa.⁸ Također, mnoga prava iznesena u *Konvenciji o dječjim pravima* povezana su s procesima globalizacije – razvoj svjetskoga turizma povezan je s temom dječje prostitucije na Tajlandu i u Tanzaniji, politička nestabilnost u Africi, Latinskoj Americi i jugoistočnoj Aziji s pitanjem djece-vojnika. Često se ističe povezanost pokreta za dječja prava i sociologije djetinjstva. Djelomično preklapanje u interesima i idejama, kao što je primjerice ideja naglašavanja dječjega djelovanja i dječjega prava na sudjelovanje, ono je što povezuje sociologiju djetinjstva i pokret za dječja prava. Većina tekstova ima isti pristup prema dječjim pravima: dječja su prava uzeta kao ona koja su pohranjena u UN-ovoj *Konvenciji o dječjim pravima*. Taj međunarodni pravni dokument osigurava "okvir" i polazišnu točku za sva istraživanja objavljena u časopisu *Childhood*. Teme tih istraživanja uključuju:

- stupanj usvajanja i oblike implementacije jednoga ili više dječjih prava
- stavove odraslih o dječjim pravima
- utjecaj Konvencije na rad škola i drugih dječjih ustanova
- stavove državnika o programima i projektima koji uključuju dječja prava
- namjeran (i nenamjeran) utjecaj programa i projekata koji uključuju dječja prava na djecu (npr. mogućnosti i ograničenja sudjelovanja same djece unutar tih programa)
- poštovanje dječjih stavova o vlastitim pravima.⁹

Pojam prava djece potječe kako od širokog pokreta za ljudska prava, tako i od razvojnih koraka ostvarenih u društvu, obrazovanju i psihologiji tijekom posljednjih 300 godina. Ti razvojni koraci u svezi su s utjecajem od države sponzoriranog, institucionaliziranog, obveznog školovanja, s negativnim učincima industrijalizacije na djecu (na primjer iskorištavanje djece u tvornicama i rudnicima) i s posljedicama rata. Pojavilo se novo razumijevanje razvoja djeteta, od novih ideja o podučavanju i novih odgojnih modela, do 'pokreta oslobođenja djeteta' sedamdesetih godina prošlog stoljeća. To razumijevanje pomoglo je u preusmjeravanju žarišta s ranjivosti djeteta i potrebe za zaštitom djeteta, na novi diskurs neovisnosti, sposobnosti, samoodređenja i sudjelovanja djeteta, kojim su odbačena tradicionalna patrijarhalna gledišta na dijete kao puki predmet kontrole od strane roditelja ili odraslih. Naposljetku, sve to zajedno dovelo je do političkog procesa koji je pokrenut 1979.

⁸ Reynolds, P.; Nieuwenhuys, O.; Hanson, K. Refractions of children's rights in development practice. // *Childhood*. 13, 3(2006), str. 291–302. URL: <http://chd.sagepub.com/content/13/3/291.full.pdf> (20.4.2012)

⁹ Alanen, L. Editorial: Taking children's rights seriously. // *Childhood*. 17, 1(2010), str.5-8. URL: <http://chd.sagepub.com/content/17/1/5.full.pdf> (20.4.2012)

u sklopu Ujedinjenih naroda, kada je počela izrada nacrtu prvog pravno obvezujućeg dokumenta o ljudskim pravima djeteta – *Konvencije o pravima djeteta*.¹⁰ Dan usvajanja Konvencije, 20. studenog 1989., proglašen je *Međunarodnim danom prava djeteta*.

Utemeljena na poštivanju dostojanstva svih ljudskih bića, Konvencija o pravima djeteta priznaje svako dijete kao nositelja vlastitih ljudskih prava, koja ne proizlaze iz, odnosno ne ovise o pravima roditelja ili neke druge odrasle osobe. To je temelj zamisli osnaženja djeteta, omogućavanja djetetu kao poštovanom subjektu i građaninu društva da izaziva i mijenja ograničena i diskriminira juća gledišta i očekivanja u pogledu mladih ljudi.

Činjenica je da su djeca ovisna o odraslima (zbog svog tjelesnog i emocionalnog razvoja, neposjedovanja materijalnih sredstava, odnosno prihoda) te o promjenama gospodarskog i društvenog položaja roditelja (nezaposlenost, rastava roditelja) što se neposredno odražava na standard života djeteta. Prema tome, jamčenje prava djeci ne stvara posebno “povlaštenu” društvenu grupu. Nasuprot tome, to je nužan preduvjet za osnaženje položaja djece u društvu kako bi im se omogućilo da mogu zagovarati svoje interese na jednakim temeljima kao odrasli. Jedino će tako dijete biti saslušano na sudu u slučaju skrbništva, a djevojčica će se osjećati dovoljno sigurnom da prijavi spolno zlostavljanje. Time se također naglašava preventivni aspekt i podiže svijest u pogledu osnaživanja djece.

I jedino će se tada interes djece kao društvene grupe ozbiljno shvaćati – što predstavlja ključni izazov, s obzirom na demografsku situaciju zapadnih “društava koja stare”, ali također i južne polutke, gdje mladi često čine i do 50 % stanovništva. Osim dobne dimenzije, veliku važnost za osnaženje djece ima i rodna dimenzija. Trgovanje djevojčicama radi spolnog iskorištavanja, ubijanje djevojčica u ime “obiteljske časti”, isključenost i nepovlaštenost u obrazovanju i zapošljavanju te ponižavajući stereotipi u medijima i industriji zabave, jasan su dokaz dvostruke diskriminacije djevojčica, kako na osnovi roda tako i na osnovi dobi.

Konvencija o pravima djeteta jedinstvena je utoliko što predstavlja prvi općeprihvaćeni ugovor o ljudskim pravima u kojemu se gospodarska, socijalna, kulturna te građanska i politička prava nalaze u jednom dokumentu. Konvencija polazi od sveobuhvatnog, “holističkog” pristupa djeci budući da sadrži odredbe koje jamče poštivanje identiteta,

¹⁰ Konvencija o pravima djeteta. Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 2001.

samoodređenja i sudjelovanja djeteta, ona je napredna u usporedbi s ranijim deklaracijama o pravima djece, koje su se usredotočivale na zaštitu djeteta tijekom njegova razvoja.

Istodobno, važno je istaknuti da te dvije dimenzije – pravo na zaštitu i pravo na neovisnost – ne isključuju jedna drugu, nego se međusobno osnažuju; Konvencija ne daje prednost pravima neovisnosti nad pravima zaštite, kako ponekad tvrde njeni kritičari, koji je nazivaju “anti-obiteljskom” u strahu da će se obitelj raspasti ako se djeci zajamče ljudska prava. Konvencija izričito potvrđuje “*odgovornosti, prava i dužnosti*” (oba!) roditelja da daju “*odgovarajuće smjernice i vodstvo*” djetetu. Međutim, roditeljska odgovornost uvjetovana je time što treba biti “*u skladu s razvojnim sposobnostima djeteta*”, što znači da ona ne daje roditeljima nikakva apsolutna prava nad djetetom, nego se radi o dinamičkom odnosu. Osim toga, s obzirom na državu, roditelji nose primarnu odgovornost za odgoj i obrazovanje djeteta, ali ako nisu sposobni ili spremni ispuniti svoje dužnosti, pravno je opravdano da država/društvo intervenira.

Konvencija sadrži jasnu zabranu diskriminacije među djecom, uz dugački popis značajki na osnovi kojih nije prihvatljivo praviti razlike (što se također odnosi i na djetetove roditelje/skrbnike): “*rasa, boja kože, spol, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno, etničko ili socijalno podrijetlo, imovina, teškoće u razvoju, obiteljsko podrijetlo ili neke druge okolnosti.*” (čl. 2.) Ne postoji izričita odredba kojom bi se zabranjivala diskriminacija djece u odnosu na odrasle (diskriminacija na osnovi dobi). No, uzimajući u obzir široki katalog prava u Konvenciji prava djeteta, bilo koja mjera koja bi ograničavala prava iz Konvencije samo na osnovi dobi, teško bi bila održiva u svjetlu članaka 1. i 3. (1).

Članak 3. (1) sadrži vodeće načelo Konvencije, načelo “*najboljeg interesa djeteta*”. Ta odredba naglašava da prvenstvo treba dati interesu djeteta. Načelo najboljeg interesa djeteta nije ograničeno na djelatnosti izravno usmjerene na djecu (kao što je obrazovanje, sudski sporovi za skrbništvo itd.), nego je relevantno za sve djelatnosti koje mogu izravno ili neizravno utjecati na dijete (politika zapošljavanja, raspodjela proračuna itd.). To znači da svaki akter (državni ili privatni) ima obvezu najprije provesti “*procjenu utjecaja na dijete*”, razmotriti posljedice svake mjere i njenih alternativa te pratiti primjenu odabrane mjere. Nadalje, načelo najboljeg interesa djeteta služi kao krovna odredba i vodilja u slučajevima sukoba prava iz Konvencije, ili u slučajevima u kojima se ne može primijeniti niti jedna odredba Konvencije.

Naposlijetku, valja razmotriti ključno pitanje: tko je zapravo “dijete” prema Konvenciji o pravima djeteta? Konvencija definira “dijete” kao svako ljudsko biće mlađe od 18 godina (osim ako se prema nacionalnom zakonu primjenjivom na dijete punoljetnost ne stječe ranije, čl. 1.), što znači da je odabran jednostavan kriterij, odvajanje odraslih od onih koji nisu odrasli. U Konvenciji se nigdje drugdje ne spominje dobna granica (osim u čl. 38.). Odbor za prava djeteta – međunarodno stručno tijelo UN-a za praćenje primjene Konvencije – više je puta naglasio da Konvencija traži od država da razmotre jesu li njihovi nacionalni zakoni u pogledu dobnih granica u skladu s Konvencijom i jesu li još uvijek opravdani. Osim toga, definicija iz članka 1. sadrži neke nepogodnosti glede primjene Konvencije, jer grupa “mlađih od 18” sadrži vrlo raznoliko, nehomogeno društveno tijelo. Stoga pri određivanju mjera treba jasno odrediti ciljnu grupu.

Detaljni sadržaj Konvencije, kojim se razrađuju već spomenuta vodeća načela i temeljni pojmovi, često se prikazuje u obliku strukture koju čine *sudjelovanje, zaštita i potpora*:¹¹

- Aspekt **sudjelovanja** izravno se spominje u članku 12. (1) kao pravo djeteta na sudjelovanje. Ključni element te odredbe jest važnost mišljenja djeteta; traži se da se djecu uključi kako bi mogla stvarno utjecati na procese i donošenje odluka. Uz to, Konvencija sadrži i druga temeljna politička i građanska prava koja mogu biti prava djece, kao što su sloboda savjesti, vjere, udruživanja, pravo na poštivanje privatnosti, pravo na život (uključujući izričitu zabranu smrtne kazne za maloljetne prijestupnike), pravo na zaštitu od mučenja i proizvoljnog pritvaranja te jamstva pravednog suđenja.
- Glede pitanja **zaštite**, Konvencija obuhvaća zaštitu djeteta “od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zlouporaba, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok o njemu brine(u) roditelj(i), zakonski skrbnik(ci), ili neka druga odgovorna osoba kojoj je povjerena skrb o djetetu.” Ta odredba također je bitna u pogledu disciplinskih mjera u školi. Nadalje, zaštitu osnažuju odredbe koje se odnose na mjere protiv ekonomskog izrabljivanja (dječji rad), spolnog iskorištavanja, trgovanja djecom i zluporabe opojnih droga te na standarde međunarodnog humanitarnog prava koji se odnose na djecu pogođenu oružanim sukobom.

¹¹ Više u: Hodgkin, R.; Newell, P. Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child. Geneva ; New York : UNICEF, 2002.

- Prava **potpore** koja Konvencija pokriva su pravo na zdravlje, obrazovanje, socijalno osiguranje i odgovarajući životni standard. Nadalje, Konvencija također razvija *nove standarde*, koji se odnose na pravo djeteta na zaštitu svog identiteta, pravo na obitelj i druge društvene odnose (uključujući ponovno ujedinjenje obitelji), ograničenja za međunarodno usvajanje djece, pravo djeteta na odmor, slobodno vrijeme, igru i kulturne aktivnosti te obvezu države da osigura oporavak i povratak u zajednicu svoj djeci koja su žrtve bilo kojeg oblika nasilja ili iskorištavanja.

2 *Dječje knjižnice i slobodni pristup informacijama*

O pojavi dječjih knjižnica u svijetu govori specijalni broj francuskog stručnog časopisa *L'education nationale* iz 1952. godine.¹² Iz njega se saznaje da je Francuska nacionalna knjižnica bila domaćin velike međunarodne izložbe dječjih knjiga na kojoj je sudjelovalo četrdeset zemalja sa svih kontinenata. Ista publikacija donosi informacije o djelovanju francuskih i drugih dječjih knjižnica u svijetu. Ovdje se navode samo neke najznačajnije. Prva ogledna, javna i besplatna knjižnica u Francuskoj namijenjena mladima "Bibliothèque l'Heure Joyeuse" (Sretni trenutak) osnovana je u Parizu 1924. na poticaj Odbora za dječje knjižnice (Book Committee of Childrens Libraries) u New Yorku. U to su vrijeme, naime, američke dječje knjižnice već imale prilično iskustvo, budući da je prva osnovana još krajem 19. stoljeća. No, i one zamah dobivaju tek nakon Drugoga svjetskog rata.

Nadalje, predstavljena je područna dječja knjižnica velike radničke četvrti u predgrađu Londona "Leytonstone" s 10.000 upisane djece, čija je specifičnost bila u ono doba vrlo dobra suradnja s osnovnim školama, te običaj predstavljanja svoje djelatnosti kroz predavanja i dokumentarne filmove namijenjene nastavnicima i roditeljima. U isto vrijeme, Knjižnica u gradu Fitchburgu u američkoj državi Massachusetts okreće se potrebama mladih, te za njih ostvaruje posebne programe, uključujući književne večeri i posudbu neknjižne građe kao što su glazbena građa, te poezija i dramska djela snimljena na gramofonskim pločama. Stockholm je posjedovao mrežu od dvadeset i devet dječjih knjižnica s bogatim programima, a knjižnice su bile opremljene scenama za izvođenje dječje scenske predstave. Sovjetska

¹² Stričević, I.; Čičko, H. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama: razvoj, stanje i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49, 1(2006), str. 22-36.

nacionalna knjižnica "Lenin" otvorila je vrata djeci i mladima u jeku rata, 1942. godine, a već pedesetih započinje s organizacijom izložbi, književnih susreta i tribina. Tamo gdje djeca nisu mogla stići do knjiga, knjige su stizale do njih. Godine 1946. u Francuskoj započinje s radom organizirana bibliobusna služba za djecu u seoskim područjima. Američke knjižnice nastoje dostaviti knjige i bolesnoj djeci u bolnicama velikih američkih gradova. U Münchenu je po završetku Drugoga svjetskog rata, kao simbol kulturnog zajedništva donedavno zavađene Europe i svijeta, osnovana Međunarodna knjižnica za djecu i mlade (*Internationale Jugendbibliothek*). Ideja je potekla od Jelle Lepman, a podržali su je Zaklada Rockefeller, Američko knjižničarsko društvo i njemačka vlada. Cilj joj je, darivanjem knjiga na svim jezicima svijeta, širiti mir, trpeljivost i razumijevanje među djecom i mladima.

Početke razvoja dječjeg knjižničarstva iznosi i već spomenuti UNESCO-ov priručnik o knjižničnim službama za djecu. U njemu stoji da je osnovni cilj ovih službi omogućiti djeci što jednostavniji pristup knjigama, od trenutka kada se počinju zanimati za njih, pa sve do onda kada njihove potrebe počinju zadovoljavati odjeli za odrasle. Djeca pritom čitaju slobodno, prihvaćajući dobrovoljno savjete knjižničara. Autor navodi da je to skupina kojoj treba posvetiti posebnu pozornost jer čak i u zemljama razvijenoga knjižničarstva samo polovica djece korisnika knjižnice prelazi u knjižnicu za odrasle. Nadalje navodi posebnosti mladih korisnika, potrebu da se knjižnica razlikuje od škole, te daje konkretne ideje koju građu ponuditi te kako i gdje smjestiti posebne usluge za mlade u tzv. prijelaznom razdoblju. Od dječjeg knjižničara već se tada zahtijevalo daleko više nego od onog koji radi s odraslim korisnicima. On je trebao biti doista zainteresiran, poznavati i voljeti djecu i dječju knjigu, biti praktičan, trpeljiv, mladenačkog duha, realan, uravnoteženog raspoloženja i vladanja, strpljiv i otvoren za sva dječja pitanja. Što se tiče formalnog obrazovanja, preporučivala se knjižničarska škola, fakultet, praksa u knjižnici, poznavanje razvojne psihologije, dodatni tečajevi i stalno teorijsko samoobrazovanje. S obzirom na odgovorne zadatke koje obnaša, a to su aktivnosti vezane uz formiranje djetetovih čitalačkih navika i uz znatan dio djetetova sveobuhvatnog obrazovanja, već se prije gotovo pola stoljeća isticalo nezadovoljstvo društvenim i ekonomskim položajem dječjih knjižničara.

Kao jedna od poželjnih aktivnosti u dječjim knjižnicama najčešće se spominje "vrijeme za priču", a savjetuje se osnivanje "klubova malih knjižničara", te aktivnost "časkanje o knjižnici" tijekom koje djeca mogu steći osnovna znanja o načinu njenog funkcioniranja i služenja korisnicima. Tu su još i "klubovi za kreativno pisanje", "slikanje i čitanje naglas",

“bibliofili” te “filatelisti i prirodoslovci”. Kao povremene aktivnosti spominju se slušanje gramofonskih ploča, gledanje filmova i predstava kazališta lutaka.

2.1 *Razvoj dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj*

U Zagrebu se 16. listopada 1950. u Novinarskom domu na Rooseveltovom trgu, u maloj čitaonici Gradske knjižnice, otvara Pionirska knjižnica – prva dječja knjižnica u Hrvatskoj.¹³ Bez svečanog otvorenja, skromno opremljen, s fondom od 5.000 knjiga, označio je početak dječjeg knjižničarstva u Hrvatskoj. Iako se još 1945. godine raspravljalo o potrebi osnivanja zasebnog odjela (u poratno vrijeme učenici su činili blizu sedamdeset posto ukupnog članstva), odlučujući je poticaj bio posjet suvremeno uređenom tek otvorenoj Dječjoj knjižnici “Oton Župančić” u Ljubljani.

Već 1954. godine djeca dobivaju slobodan pristup knjigama, a 1958. godine Sekretarijat za prosvjetu, nauku i kulturu Hrvatske zadužuje Gradsku knjižnicu u Zagrebu da teorijski obradi uređenje dječjih knjižnica prema stručnim načelima koja bi se primijenila u cijeloj Hrvatskoj. To je i učinjeno nakon studijskog boravka prve voditeljice Dječjeg odjela Branke Furlan u Danskoj. Sve knjige s područja znanosti obrađene su prema skraćenim tablicama Univerzalne decimalne klasifikacije (UDK), dok je dječja beletristika podijeljena prema dobi djece čitatelja, od čega su izuzeli narodnu književnost i igrokaze. Na preporuku Sekretarijata za prosvjetu, nauku i kulturu Hrvatske novi klasifikacijski sustav za knjige namijenjene djeci proveden je u svim dječjim knjižnicama u Hrvatskoj te prihvaćen u Sloveniji i u većini republika bivše Jugoslavije.

Razdoblje 1950.-1960. - U ovom je razdoblju otvoren velik broj dječjih odjela u novoosnovanim narodnim knjižnicama tako da je ubrzo bila pokrivena sjeverozapadna i središnja Hrvatska, istočna Slavonija, te obalni pojas od Pule do Splita u ukupno dvanaest županija. U Zagrebu, osim već spomenutog Pionirskog odjela Gradske knjižnice, započinju s radom:¹⁴ Pionirska knjižnica u Vodovodnoj 13 (ogranak Knjižnice “Vladimir Nazor”), Dječji i omladinski odjel knjižnice “Marin Držić” u Držićevoj 10, Pionirska knjižnica Medveščak na Trgu žrtava fašizma 7 te Odjel knjige za djecu i omladinu Knjižnice “Bogdan Ogrizović” u

¹³ Prema: Dječja knjižnica za novo tisućljeće. / ur. Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001. Str. 5.

¹⁴ Prema: Stričević, I.; Čičko, H. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama: razvoj, stanje i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49, 1(2006), str. 22-36.

Preradovićevoj ulici. Gradska knjižnica Velika Gorica otvara dječji odjel 1953. godine, a Knjižnica Samobor 1961., dok će ostale knjižnice Zagrebačke županije pričekati još nekoliko desetljeća da svoja vrata otvore mladoj publici. U današnjoj Krapinsko-zagorskoj županiji Knjižnica i čitaonica Bedekovčina još je 1954. godine dobila kutak s dječjim knjigama, no Krapina, Oroslavje i druga mjesta sve do kraja 20. ili čak početka 21. stoljeća nisu imali dječje knjižnice/odjele. U Bjelovaru, Dječji odjel Narodne knjižnice "Petar Preradović" započinje radom 1952. godine u matičnoj zgradi, iz koje seli nekoliko puta da bi se pedeset godina kasnije ponovno vratio u nju. U Zadru, u trenutku kada je današnja Gradska knjižnica Zadar odijeljena od Narodne knjižnice, raste broj dječjih knjiga stavljenih na posebne police, pa se samo čekala prilika da se prenese u zaseban prostor što je i učinjeno 1953. godine. Godine 1954. osnivaju se dječji odjeli u Gradskoj i sveučilišnoj knjižnici u Osijeku, te u Karlovcu, a u isto vrijeme započinje rad s djecom u Gradskoj knjižnici Slavonski Brod. Godine 1955. i veliki gradovi na Jadranskoj obali dobivaju prve dječje odjele. To su Dječja knjižnica "Sušak" u Rijeci s knjigama na hrvatskom i djelomice na talijanskom jeziku, te Dječji odjel Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu. Godine 1957. u Puli se, pri Društvu "Naša djeca", osniva dječja knjižnica kao jedna od rijetkih u Hrvatskoj koja od osnivanja djeluje samostalno. 1958. godine se u okrilju Gradske knjižnice i čitaonice "Metel Ožegović" u Varaždinu koja djeluje još iz doba ilirizma (utemeljena 1838. godine), otvara Dječji odjel čijih će prvih deset godina biti iznimno uspješno u smislu opremljenosti, knjižnog fonda, stručnog kadra i pedagoškog rada s mladima.

Razdoblje 1960.-1970. - U razdoblju od 1960. do 1970. godine otvaraju se dječji odjeli u još četiri županije. U Vukovaru dječji se odjel otvara 1961. godine u Knjižnici Vukovar, i to nakon što je tijekom "Mjeseca knjige" upućen prijedlog Savjetu za prosvjetu i kulturu da se otvori takav odjel, a iste godine počinje s radom i dječji odjel u Narodnoj knjižnici i čitaonici Vinkovci. U Koprivnici, 1961. godine otvara se "pionirski dio" s 1.000 knjiga i jednim radnikom, a 1966. u Šibeniku, Pionirski odjel Gradske knjižnice "Juraj Šižgorić" u prostoru koji ubrzo postaje skučen i pretijesan za bilo kakvu drugu aktivnost izuzev posudbe. Početkom šezdesetih osniva se dječji odjel u Gradskoj knjižnici Metković. Bitni su čimbenici koji su obilježili ovo razdoblje sljedeći: 1960. godine donesen je Zakon o bibliotekama za NR Hrvatsku, dječji odjeli rade u sveukupno 16 današnjih županija; uveden je slobodan pristup knjigama, primjenjuje se klasifikacijski sustav po kojemu se uređuju fondovi dječjih odjela nastalih u okrilju poslijeratnih narodnih knjižnica, a korisnici su dječjih odjela djeca osnovnoškolske dobi. Zanimljivo je da prvih godina niti slikovnicama, niti djeci predškolske

dobi vrata nisu bila otvorena. To i ne čudi s obzirom na ranije spomenuti UNESCO-ov priručnik o knjižničnim službama za djecu koji govori o poželjnoj dobi djeteta za upis u knjižnicu, a to je vrijeme oko navršene sedme godine kada se svladava vještina čitanja i kada se dijete “zna odgovorno ponašati prema knjizi”.

Razdoblje 1970.-1980. - Sedamdesete godine prošloga stoljeća u dječjem knjižničarstvu ponajprije obilježava pomicanje donje dobne granice djeteta-korisnika koja je do tada bila vezana uz polazak u školu, pa u knjižnicu počinju, ne samo dolaziti i djeca predškolske dobi starija od tri godine, već se za tu djecu planiraju i ostvaruju posebni programi. Naime, godine 1976. otvara se prva igraonica s igrotekom za djecu predškolske dobi u Knjižnici Medveščak u Zagrebu. Postupno se i u mnogim drugim narodnim knjižnicama koje imaju dječje odjele pomiče dobna granica novoupisanih članova prema mlađoj predškolskoj dobi, te se za njih otvaraju tzv. kutići igara i slikovnica – priča. Za osnovnoškolce se uz postojeće aktivnosti organiziraju kvizovi znanja, projekcije crtanih filmova (u suradnji s Filmotekom 16), književni susreti, prigodne svečanosti i likovne radionice. U tom razdoblju Međimurska županija dobiva svoj prvi dječji odjel u Knjižnici i čitaonici Čakovec (1974.), a samostalni rad Dječjeg odjela Narodne knjižnice i čitaonice Sisak, s bogatim fondom od 13.000 dječjih knjiga, započinje 1977. godine. Gradska knjižnica “Franjo Marković” u Križevcima osniva dječji odjel 1978. Iste godine dječji odjel dobiva Knjižnica Lovran koja djeluje u sastavu opatijske knjižnice “Viktor Car Emin”, a 1979. Nova Gradiška.

Razdoblje 1980.-1990. - Osamdesete godine prošloga stoljeća obilježene su izrazito jakim društvenim interesom za djecu predškolske dobi, što se odražava i na dječje knjižnice. Posebno se podržavaju pedagoško-animatorski programi namijenjeni djeci koja nisu obuhvaćena primarnim programima u dječjim vrtićima. Takve programe, nazvane izvaninstitucionalnim, sufinanciraju tadašnji SIZ-ovi za društvenu brigu o djeci, pa i dječje knjižnice intenziviraju svoje programe za predškolce kako bi, između ostalog, osigurale i dodatna sredstva za pedagoško-animacijske aktivnosti. Za rad s predškolskom djecom knjižnice većih gradova opremljene su tzv. višeizvornim sklopom – multimedijским kovčegom koji je uz detaljne upute za rad sadržavao književne tekstove, zidne slike s magnetografom, dijafilmove i magnetofonske zapise vezane uz teme iz najbliže djetetove životne okoline.

Isto razdoblje obilježavaju i nove usluge: knjižničari odlaze u mjesne zajednice i zdravstvene ustanove radi širenja zanimanja za knjige i čitanje. U narodne knjižnice ulaze i

novi mediji, pa su to, kao odgovor na pojavu novih tehnologija i mogućnosti, i godine osnivanja prvih multimedijjskih odjela. Prvi Multimedijjski centar u Hrvatskoj otvoren je 1984. na Dječjem odjelu Gradske knjižnice u Zagrebu. Nabavljaju se dijaprojektori i filmski projektori, videorekorderi, kasete i prva računala.

Razdoblje 1990.-2000. - Dramatične devedesete godine prošloga stoljeća obilježene su u hrvatskom dječjem knjižničarstvu obnovom u ratu porušenih knjižnica, ali i osnivanjem velikog broja novih. Obnovljeno je, preuređeno ili preseljeno u novi prostor osam dječjih odjela. U istom se razdoblju bilježi i izniman porast članstva i posudbe knjiga pa se može reći da mnoge narodne knjižnice doživljavaju čitalački *boom*. U dječjim se knjižnicama ostvaruje niz psiho-socijalnih programa za djecu i mlade (domicilno stanovništvo, prognanici, izbjeglice). “Korak po korak do oporavka” i “Put u budućnost” psiho-socijalni su programi koje su provodile Knjižnice grada Zagreba, a idejno i financijski potpomagao UNICEF, kao i Katedra za zdravstvenu psihologiju Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Programi su se ostvarivali kao kreativni susreti oplemenjeni scenskim, likovnim, glazbenim i literarnim sadržajima, koji mogu pomoći djeci da svoja stresna ratna i poratna iskustva pretoče u snage zdravog rasta i razvoja na psihosocijalnom i razvojnom planu. Ti su programi zaživjeli u mnogim narodnim knjižnicama. U dječjim knjižnicama započinje i rad na različitim projektima, primjerice pedagoški orijentiranim programima na teme prava djeteta, trpeljivosti, mira i sl., koji se provode u suradnji sa školama ili međunarodnim organizacijama (UNICEF, UNESCO i dr.).

Razdoblje 2000.-2005. - Trend otvaranja dječjih odjela/knjižnica u manjim mjestima, kojim se u Hrvatskoj započelo tijekom i nakon Domovinskog rata, posebno je vidljiv na početku novog milenija. Godine 2000. otvaraju se dječji odjeli u Martinskoj Vesi, Hrvatskoj Dubici i Stonu; 2001. godine u Grubišnom Polju, Novalji, Kutjevu; 2002. godine u Ozlju, Donjim Kukuruzarima, Gračacu i Pakracu (obnovljen); 2003. godine u Plitvičkim jezerima, Bribiru, Viškovu i u Krapini. Tijekom 2004. i 2005. u sedam županija dječji se odjeli otvaraju ili sele u nove prostore. Gradska knjižnica i čitaonica Pula otvara se u novom prostoru 2004. godine, a Poreč dobiva dječji odjel u zasebnom prostoru 2005. Godine. Iste godine u nove prostore u kojima djeluju i dječji odjeli preseljavaju se Knjižnica Matulji (djeluje u sastavu opatijske gradske knjižnice) i Gradska knjižnica “Frane Petrić”, Cres. Otvara se 2005. godine i Gradska knjižnica Benkovac, dok Gradska knjižnica “Juraj Šižgorić” iz Šibenika seli u novi prostor u kojem djeluje suvremeno uređen dječji odjel i Centar za vizualnu kulturu djece i mladih. U

Požegi se iste godine, u Gradskoj knjižnici i čitaonici A. Kanižlića, proširuje dječji odjel posebnom dvoranom za priredbe i radionice. Otvara se i knjižnica s čitaonicom u Majuru koja dobiva dječji odjel u zasebnoj prostoriji. 2004. godine Knjižnica i čitaonica Lepoglava preseljava u novi prostor, ali ga još uvijek dijeli sa školskom knjižnicom, a 2005. godine Gradska knjižnica i čitaonica Ivanec dobiva i uređuje prostor za dječji odjel.

Hrvatske dječje knjižnice na početku novog tisućljeća

Komisija za dječje knjižnice Hrvatskoga knjižničarskog društva, želeći snimiti stanje dječjih knjižnica u Hrvatskoj te potencijale s kojima one ulaze u novo tisućljeće, u razdoblju od 2001. do 2003. provela je i obradila anketu. Pitanja u anketnom upitniku odnosila su se na prostor, organizaciju i fondove dječjih odjela/knjižnica, poslovanje u 2000. godini, programe/aktivnosti i usluge, te osoblje. Sve županijske matične službe podijelile su upitnik knjižnicama na svom području, a ukupno je odgovorilo 179 knjižnica. Kako sličnih istraživanja u našoj zemlji nije bilo, vrijedno je osvrnuti se na neke dobivene rezultate koji oslikavaju stanje u hrvatskom dječjem knjižničarstvu pedesetak godina nakon njegove pojave. Važno je napomenuti da statistike uvijek streme određivanju prosjeka, što u ovom slučaju ne bi bilo dobro budući da su rezultati ankete pokazali kako se dječje knjižnice/odjeli uvelike razlikuju, i to u svim segmentima. Tako je uočeno da su neke knjižnice odlično opremljene (prostorom, građom, opremom, osobljem), dok druge s veoma skromnim fondom mogu pružati samo najosnovnije usluge.

2.2 Knjižnice i ostvarivanje dječjih prava

Preduvjet ljudskog razvitka i sudjelovanja u demokratskom odlučivanju jest pristup informacijama. Ta je vrijednost zaštićena ljudskim pravom na informaciju. Knjižnice imaju zadatak zaštititi i ostvariti ljudska prava u području obrazovanja, obavještavanja i kulture. Jesu li knjižnice spremne priznati dječje pravo na informaciju? Koje su implikacije primjene prava na informaciju na knjižnične službe i usluge? Imaju li sva djeca koristi od slobodnog pristupa informacijama? Ljudska prava štite sve ljude pa tako i djecu i za ta se prava djeca ne moraju izboriti, ona su rođena s njima.¹⁵ Jedno od tih prava jest pravo na informaciju. To se pravo odnosi na ljudski razvitak i obrazovanje: znanje o čovjekovu životu i kako biti ljudsko

¹⁵ O implikacijama tih primjena vidjeti više: Marian Koren, Tell me! : the right of the child to information. Haag : NPLA, 1996.

biće. U UN-ovoj *Konvenciji o pravima djeteta*, usvojenoj 1989. godine, pravo na informaciju se spominje u više oblika, uključujući i potrebu da se djecu upozna s njihovim pravima. Ljudska prava imaju smisla jedino ako zažive u srcima, rukama i glavama ljudi. Ona trebaju biti ugrađena u zakonodavstvo, oblikovanje politike i strukovnu djelatnost.

Djeca moraju učiti o ljudskim pravima i vlastitim pravima, a knjižnice moraju odigrati svoju ulogu u obrazovanju o ljudskim pravima u suradnji sa školama i drugim organizacijama. Izobrazba za korištenje medija još je jedan predmet u kojem bi trebali sudjelovati knjižničari. Navika čitanja i dostupnost dječje knjige jedan je aspekt; znanje o tome kako koristiti knjižnice i nove medije drugi je dio. Učenje o tome kako oblikovati pitanja, strategiju pretraživanja i stvaranje kritičnosti prema informacijskim izvorima trebali bi također biti obuhvaćeni. Sudjelovanje u kulturi još je jedno pravo koje ima posebnu važnost za djecu. Kako će se knjižnice pobrinuti da se svako dijete osjeća ugodno kao pripadnik svoje vlastite kulture i da istovremeno upozna i druge kulture? U modernom društvu informacija igra ključnu ulogu, ali je također postala i temeljem poslovanja i privređivanja. Djeca odrastaju u takvom globalnom kontekstu i osjetljiva su na promjene u njemu. Kako ona doživljavaju svijet? Koji su njihovi interesi i informacijske potrebe? Mnoga djeca žele biti upoznata s novim tehnologijama, ali mnoga nisu. S jedne strane ih se potiče da usvajaju nova znanja i koriste nove medije, a s druge strane pristup informacijama može biti ograničen zbog određenih razloga ili zbog tehnologije.

U današnjem se globalnom informacijskom i multikulturalnom društvu dječje knjižnice suočavaju s nizom izazova. Promijenili su se načini komunikacije, nove tehnologije mijenjaju navike djece u slobodnom vremenu, svakodnevno je prisutna potreba za stjecanjem i razvijanjem kompetencija za cjeloživotno učenje od najranije dobi, a multikulturalno okruženje otvara brojna pitanja tko su danas korisnici knjižnica, kako oni aktualni tako i oni koji to tek trebaju postati, dakle potencijalni korisnici. Mijenja se i percepcija dječjih knjižnica pa fokus više nije na knjižnici kao ustanovi nego na knjižničnim uslugama jer polazište u svim segmentima, od planiranja i realizacije do evaluacije rada, postaju korisnici i njima namijenjene usluge. Knjižnica postoji zbog njih i osnovna je uloga svake suvremene knjižnice vezana uz promišljanje kako odgovoriti na prava i potrebe djece u složenom društvenom kontekstu kojeg određuje potreba za interkulturalnim razumijevanjem i dijalogom.

Polazeći od osnovne uloge knjižnica da osiguraju pristup informacijama, kulturi, obrazovanju, učenju, i sadržajima koji ispunjavaju slobodno vrijeme, dječje se knjižnice suočavaju s tri bitna problema vezana uz pristup: problem otežanog pristupa, problem motivacije za pristup i problem neograničenog pristupa. Za mnogu je djecu otežan pristup jer je knjižnica udaljena od mjesta stanovanja, nema za djecu odgovarajuću građu koja odražava posebnosti njihove zajednice, nije prilagođena potrebama djece invalida, nema odgovarajuće radno vrijeme i sl. Pitanje motivacije za pristup jednako je velik problem. Knjižničari se suočavaju sa smanjenim interesom za čitanje i knjigu i pokušavaju pronaći nove načine kako motivirati na čitanje i na dolazak u knjižnicu i one koji ne čitaju i one koji bi čitali kad bi im bilo ponuđeno ono što ih zanima i na način koji korespondira s njihovim životom. S druge strane, danas je djeci dostupno više informacija nego ikad, no upravo neograničen pristup postaje problem, jer dostupno je sve, no upitna je kvaliteta i dobrobit djece, što otvara pitanja kako odgajati i obrazovati nove generacije da bolje razumiju druge i drukčije i da od obilja informacija znaju odabrati ono najbolje za sebe.

U Europskoj uniji ne postoji model dječje knjižnice koji bi se aplicirao u svim europskim zemljama, ali postoje zajednička načela djelovanja suvremene dječje knjižnice. Polazeći od prava svakog djeteta na pristup informacijama, kulturnim sadržajima, učenju i zabavi, njezina je zadaća osigurati prostor, zbirke, usluge i programe za učenje o sebi i drugima/drukčijima kako bi se omogućio i poticao interkulturalni dijalog. Osnovno načelo svakako jest pravo svakog djeteta da u potpunosti razvije svoje potencijale, pravo na pristup informacijama, građi i programima, pod jednakim uvjetima za sve. Prava su jednaka za sve, a razlikuju se potrebe. Koncept interkulturalnosti ne stavlja u prvi plan bilo koju kulturu, bilo manjinsku ili većinsku, već njihov suživot, razumijevanje i razmjenu. To ponajprije znači da dječja knjižnica treba djelovati na dobrobit sve djece i njihovih obitelji, iako se potrebe većinske i manjinske kulture razlikuju. Kako bi odgovorila na raznovrsne potrebe sve djece, neovisno o vjerskoj, nacionalnoj ili kulturnoj pripadnosti, dječja knjižnica mora biti odraz različitosti zajednice u kojoj djeluje, otvorena i pristupačna svima. To podrazumijeva da svi segmenti djelovanja dječje knjižnice uzimaju u obzir posebnosti svoje zajednice, od izgradnje zbirke do kreiranja usluga i zapošljavanja odgovarajućeg osoblja. Iako ne postoji svima zajednički model dječje knjižnice, moguće je identificirati one elemente knjižničnih usluga i aktivnosti, vezane uz pristup informacijama, promicanje pismenosti i čitanja, obrazovanje, pristup kulturi i sadržajima u slobodnom vremenu, koji vode uspostavi dijaloga i koji svaku dječju knjižnicu mogu učiniti multikulturalnom i dobrim temeljem za interkulturalni dijalog.

Dugo godina je vladalo stajalište da je dječja knjižnica namijenjena onoj djeci koja znaju čitati i to je napokon prevladano pod utjecajem brojnih iskustava u radu s predškolskom djecom i njihovim roditeljima u svijetu, a zatim i kod nas. Takvo je mišljenje vladalo zbog činjenice da se knjižničnim medijem smatrala samo knjiga, a jedinom ulogom dječje knjižnice poticanje čitanja. Budući da se u posljednje vrijeme sredstva komunikacije mijenjaju, kao i sklonosti djece u provođenju slobodnog vremena, knjižnice su u korak s tim promjenama, ukinule donju granicu dolaska djeteta u knjižnicu te su se pod krilaticom "bebe trebaju knjige" otvorile i najmlađoj djeci i njihovim roditeljima. Zato u dječjim knjižnicama, uz slikovnice nalaze se sve više i igračke te se osnivaju i razne igraonice (u sklopu dječjih knjižnica ili samostalno).

Kroz pojavu igračaka kao medija i igre kao metode rada s najmlađom djecom, ogleda se promjena u shvaćanju dječjih knjižnica koje nisu više samo mjesto za posuđivanje knjiga, nego su mjesto koje odgovara na razvojne potrebe svakog djeteta te na taj način oživotvoruje dječja razvojna prava. Knjiga je i dalje temelj za aktivnosti iz svih područje znanja, a čitanje se shvaća kao aktivnost koju dijete razvija, ali ne samo uz knjigu, nego i kroz druge medije koji su u knjižnicama na raspolaganju.¹⁶

Dječje knjižnice su zbog svog načina djelovanja i svojim uređenjem usmjerene i namijenjene svojim korisnicima i kao takve zauzimaju jedno od najvažnijih mjesta u lokalnim zajednicama jer kroz usluge i programe koje pružaju, zadovoljavaju informacijske i kulturne potrebe djece kao i njihove potrebe za učenjem, zabavom i načinom provođenja slobodnog vremena.¹⁷ Knjižnice ugodnim ozračjem i ambijentom moraju stvarati nepristrano okruženje u kojem se poštuju ljudske vrijednosti i prava, moraju promicati dobre i pouzdane izvore informacija, stvoriti ugodnu atmosferu za različite pristupe djeci, razvijajući suradnju s roditeljima, odgajateljima, učiteljima i drugim organizacijama, ali prije svega – razgovarajući s djecom.¹⁸

Dijete ima pravo na informaciju, dijete je zapravo osoba koja traži informacije. One utječu na njegov emocionalni, kognitivni, tjelesni i društveni razvoj. Informacije formiraju identitet ljudskoga bića i osobnog razvoja pojedinca. Stoga je od iznimne važnosti da sva djeca imaju

¹⁶ Stričević, I. Promicanje prava djeteta u dječjoj knjižnici. // *Dijete i društvo*, 2, 1(2000), str. 66-67.

¹⁷ Stropnik, A. Knjižnične usluge za djecu pravo su svakog djeteta. // *Dijete i društvo*, 6, 2(2005), str. 394.

¹⁸ Tibljaš, V. Poticanje pismenosti od beba do tinejdžera, u svjetlu međunarodne knjižničarske zajednice. *Dijete i društvo*, 6, 2(2005), str. 596.

slobodan pristup informacijama i da se njima mogu koristiti bez obzira na mjesto i vrijeme u kojem žive.

Knjižnice će uvijek imati slobodan pristup informacijama i boriti se protiv cenzure, stoga su knjižnice mjesta koja mogu ponuditi mnogo toga za zaštitu prava djece. Ukratko, tri su načina povezana s pravima djece:

1. *Implementacija prava na informaciju.* - Cilj usluga i aktivnosti knjižnica mora biti davanje informacija koje će djetetu pomoći da pronađe odgovore na pitanja koja ga zanimaju i da se orijentira u životu i društvu. Knjižnice imaju važnu ulogu u kulturnom životu i otvaraju mogućnosti sudjelovanja u njemu.
2. *Ostvarivanje ljudskih prava djece kroz usluge knjižnica.* - Knjižnica može pomoći djetetu u ostvarivanju drugih prava, a može sudjelovati i u obvezi države da upozna javnost s *Konvencijom o pravima djeteta* te je učini razumljivom djeci (npr. Međunarodni dan djeteta koji se obilježava 20. studenog može se proslaviti i u knjižnici).
3. *Prava djeteta u knjižnici.* - Knjižnica mora poštovati privatnost djeteta i treba mu omogućiti da izrazi svoje mišljenje o knjižničnim uslugama, djelatnostima i aktivnostima te mu ponuditi razne mogućnosti sudjelovanja. Knjižnica bi trebala postati informacijski centar za djecu u kojem će se poštovati prava na sudjelovanje djece.

Pravo djeteta na informaciju temeljno je ljudsko pravo koje podupire ljudsko dostojanstvo i razvoj. Narodne knjižnice imaju ključnu ulogu u ostvarivanju prava na informaciju omogućujući pristup raznim vrstama informacija, neformalnim obrazovanjem o ljudskim pravima i medijskim vještinama. Integritet knjižnice kao institucije mora se štititi održavanjem okoline koja je lišena komercijalnih interesa. Iz navedenoga slijedi da mehanizmi nadziranja ljudskih prava moraju uključivati položaj koji imaju knjižnice te da bi Odbor za prava djeteta, potican od IFLA-e trebao preispitati obveze koje država ima u organiziranju rada narodnih knjižnica i usluga koje istoimene knjižnice djeci nude, jesu li načela po kojima knjižnice rade utjelovljene u UNESCO-vom *Manifestu za narodne knjižnice*¹⁹ u koji je *Konvencija o pravima djeteta* implementirana.²⁰

¹⁹ *Manifest za narodne knjižnice* utemeljen je na temeljnim ljudskim vrijednostima slobode, prosperiteta, razvoja društva i pojedinca i potrebi za dobro informiranim pojedincima koji mogu koristiti svoja demokratska prava i preuzeti aktivnu ulogu u društvu.

Prema istraživanju provedenom u Hrvatskoj²¹, samo četvrtina djece učlanjena je u knjižnicu, a razlozi ukazuju na roditeljsko nepoznavanje knjižničnih usluga. Najčešći "još je premalo za knjižnicu" pokazuje da roditelji ne znaju što knjižnice nude predškolskoj djeci. Slijedeći razlog, nepostojanje roditeljske navike je očekivan s obzirom na prethodne rezultate (slaba učlanjenost roditelja uopće). Za razvoj knjižnične mreže indikativan je podatak da 12.4% roditelja navodi kao razlog nepostojanje knjižnice u mjestu stanovanja. Gotovo 20% opcije "nešto drugo" uglavnom se odnosi na situacije kada je netko iz obitelji učlanjen u knjižnicu i koristi to članstvo za potrebe djeteta (starija braća i sestre, roditelji i sl.), što ipak pokazuje da knjiga dolazi i do određenog broja djece koja nisu učlanjena u knjižnicu.

Prema članku 17. Konvencije o pravima djeteta UN-a, a djetetom se u ovom međunarodnom dokumentu smatraju osobe do 18 godina starosti, svako dijete ima pravo na slobodan pristup informacijama i materijalima iz različitih izvora, osobito onih koji teže promicanju društvene, duhovne i moralne dobrobiti djeteta, kao i njegova tjelesnog i duševnog zdravlja. No, istodobno se tim člankom, kao i mnogim drugima, zahtijeva da dijete bude zaštićeno od štetnih obavijesti i materijala, jer upravo stoga što još nije odrasla osoba, ono ima posebna prava na zaštitu. A odrasli odlučuju o tome što je za djecu i mladež štetno, dakle oni snose odgovornost za one informacije koje su djeci dostupne.

Od kad postoje knjige i knjižnice, knjižničari su birali knjige i druge materijale koji će djeci i mladima u knjižnici biti dostupni. Naravno, ponekad, kao i u drugim područjima života, postupci odabiranja odgovarajućih knjiga nisu motivirani nužnom zaštitom djece i mladeži, već strahom da bi se mogla izgubiti kontrola nad njima, pa se pod krinkom zaštite zapravo provodi cenzura, u slučaju djece najčešće motivirana strahom od ugrožavanja moralnih vrednota. I dok su zaštita i kontrola moguće, zapravo, transparentne, kad su u pitanju knjige jer je lako provjeriti što u knjizi piše i što će dijete pročitati ako ju uzme u ruke, s novim je medijima i tehnologijama, ponajprije internetom, drukčije. Apsolutno je nepredvidivo što će i koje sadržaje mladi čovjek pronaći na internetu, koje će stranice otvarati i čitati, na kakve će sve informacije naići. Postavlja se pitanje kako, kada je u pitanju pristup djece i mladeži internetu, zadovoljiti njihovo pravo na slobodni pristup informacijama, istodobno osiguravajući pravo na zaštitu?

²⁰ Koren, M. Ljudska prava djece - pravo na informaciju. // *Dijete i društvo*, 6, 2 (2005), str. 281-282.

²¹ Jelušić, S. Dječja knjižnica u razvijanju čitateljske kulture u obitelji. // *Život i škola*, 14, 2(2005).

U svjetskoj knjižničarskoj praksi ovom se problemu pristupa različito. Stoga će se u budućim IFLA-inim Smjernicama za dječje knjižnice posebno poglavlje baviti upravo pristupom informacijama na internetu. Naime, u nekim zemljama koriste se posebni zaštitni portali (*net nannies* koje sprečavaju pristup stranicama s tzv. govorom mržnje), ne uvijek učinkoviti, u drugim zemljama smatra se da je knjižničar taj koji mora znati što djeca i mladi rade na internetu dok su u knjižnici, u nekim zemljama daje im se potpuna, ničim ograničena sloboda jer se smatra da su roditelji odgovorni za ono što njihova djeca čitaju i koriste na internetu i to nije stvar knjižničara, a u nekim se zemljama i narodnim knjižnicama smatra da djeci i mladima uopće ne treba dopustiti pristup internetu jer ih je nemoguće kontrolirati, a on im donosi više štete nego koristi. Postoje značajne razlike u pristupu i glede dobi korisnika; dok neki knjižničari smatraju da djeci treba omogućiti pristup internetu od najmlađe moguće dobi, jer ako prije počnu, prije će i naučiti kako se njime učinkovito služiti, drugi zahtijevaju da se korištenje interneta dopusti mladim ljudima tek kad mogu u potpunosti preuzeti odgovornost za svoje postupke, pa eventualne kontrole knjižničara više neće biti potrebne. Unatoč brojnim dilemama, može se primijetiti da među knjižničarima prevladava mišljenje kako su za djecu i mlade u knjižnici odgovorni upravo knjižničari, dakle, kao što su odgovorni za osiguravanje slobodnog pristupa informacijama, tako su odgovorni i za zaštitu djece od štetnih informacija i materijala. A zaštita nije samo praćenje djece i mladeži kako se koriste internetom, već ponajprije sustavna edukacija mladih korisnika u području traženja informacija i prepoznavanja korisnih potencijala koje novi mediji imaju te razvijanje kompetencija djece i mladeži u sluzenju tim medijima.

3 IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za knjižnične usluge za djecu

Službe i usluge za djecu u narodnim knjižnicama tijekom posljednjih desetljeća razvijale su se pod utjecajem suvremenih spoznaja u području knjižničarstva i drugih društvenih znanosti, posebice pedagogije, psihologije i komunikologije, ali i pod utjecajem opće orijentacije na promicanje, osiguravanje i zaštitu ljudskih prava. Polazeći od prava pojedinca na pismenost i slobodan pristup informacijama i znanjima iz različitih izvora, kao jednog od temeljnih ljudskih prava, IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za razvoj narodnih knjižnica,²²

²² Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.

definiiraju ulogu narodne knjižnice u obrazovanju i cjeloživotnom učenju pojedinca, u informiranju i osiguravanju pristupa informacijama te u osobnom, kulturnom i društvenom razvoju. Istu ulogu narodne knjižnice imaju u odnosu na sve dobi korisnika, od najmlađih, zatim djece školske dobi i mladih, do odraslih i starijih ljudi. Upravo je izjednačavanje prava na informaciju i obrazovanje promijenilo odnos dječjih knjižnica prema dobi mogućih i aktualnih korisnika. Naime, u UNESCO-vom priručniku za rad s djecom u narodnim knjižnicama iz 1957. godine, koji je tada bio vrlo napredan u zahtjevima i preporukama za osnivanje i razvoj posebnih usluga za djecu, korisnicima knjižnice smatrala su se samo djeca koja znaju čitati ili se zanimaju za čitanje. Danas, međutim, pravo na dječju knjižnicu ima svako dijete od najranije dobi, uključujući i djecu s posebnim potrebama, te mladi koje se prepoznalo kao posebnu korisničku skupinu.²³ S predškolskom djecom u knjižnice ulaze i roditelji kao korisnici dječjih odjela i suradnici u ostvarivanju programa. Promjene se ogledaju i u građi koja više nije samo tiskana, a novi mediji zahtijevaju od knjižničara nove sposobnosti pa se uvodi i pojam medijskog odgoja. Knjižnični prostor postaje primjereniji djeci, atraktivniji je i uređen kao mjesto susreta, ne samo djeteta s knjigom i drugim medijima, već i djece međusobno. Ostvaruju se brojni raznovrsni promotivni i edukativni programi koji uključuju i druge čimbenike u zajednici (škole, dječje vrtiće, udruge i dr.).²⁴

Te su promjene uvelike rezultat IFLA-inih smjernica koje s jedne strane prate postojeći razvoj knjižničarstva za djecu, a s druge strane daju viziju toga razvoja. Početkom devedesetih godina prošlog stoljeća IFLA je objavila smjernice za dječje knjižnice, te nakon više od desetljeća nove smjernice koje su odraz brzih promjena u današnjem informacijskom društvu. Gotovo istodobno s izvornim, one su objavljene i u hrvatskom izdanju.²⁵ Velik utjecaj na zbivanja u dječjem knjižničarstvu u posljednjem desetljeću imale su i *Smjernice za knjižnične usluge za mladež*, objavljene 1996., a u hrvatskom izdanju 2001. One su potaknule osmišljavanje posebnih usluga, programa i odjela za mlade u narodnim knjižnicama, te omogućile da se veća pozornost posveti ovoj, do tada zanemarenoj skupini, ali i da se usluge za djecu usmjeravaju uistinu prema djeci, kako onoj predškolske dobi tako i školarcima do adolescencije.

²³ Koren, M. Pravo djece na informaciju: vezanost ljudskih prava s knjižničnim uslugama. // Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Str. 123, 124, 130.

²⁴ Stričević, I. Dječja knjižnica ukorak s vremenom. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001. Str. 6, 7.

²⁵ Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

IFLA je međunarodna udruga koja je prije nekoliko godina donijela Smjernice za knjižnične usluge za djecu i Smjernice za mlade, a 2006. god. i Smjernice za knjižnične usluge za bebe i djecu do 3 godine.²⁶ Smjernice imaju za cilj unaprijediti kvalitetu rada s djecom obraćajući se u prvom redu dječjim knjižničarima, roditeljima, obitelji, odgajateljima ali i pedijatrima. Dječji knjižničari znaju važnost njegovanja rane pismenosti te na koji način i što čitati djeci, znaju prepoznati i odabrati kvalitetnu literaturu, preporučiti je i učiniti dostupnom. Posebna pažnja poklanja se odjelima za dojenčad i malu djecu unutar knjižnica gdje se nastoji osigurati jednostavan pristup roditeljima s dječjim kolicima, okruženje u kojem se djeca osjećaju dobrodošlo, koje je ugodno i za njih sigurno i poticajno za razvoj i učenje. U knjižnicama je važno osigurati odgovarajuće materijale i usluge za svu djecu uključujući i onu s posebnim potrebama ali i brinuti o odgovarajućem osoblju za rad s najmlađima i njihovim roditeljima.

Dječji knjižničari

Dječji knjižničari, osim poznavanja knjižničarske struke, trebali bi biti i stručnjaci za rad s djecom. Znanje o literaturi za djecu i medijima, sposobnost prenošenja znanja i informacija djeci, računalna pismenost i poznavanje dječje psihologije i pedagogije profesionalni su zahtjevi koji se postavljaju pred dječje knjižničare. Analiza stručne osposobljenosti knjižničara za rad s djecom pokazala je nedostatnu pedagošku osposobljenost što zasigurno može utjecati na slabiju kvalitetu usluga i programa koji se provode s djecom i roditeljima. Općenito se može reći da se poslovi koje rade dječji knjižničari smatraju manje vrijednima u odnosu na one koji se obavljaju u odjelima za odrasle. Primjerice, dječjim se knjižničarima daju poslovi koji im ne pripadaju (čišćenje prostora, zamatanje i popravci knjiga i sl.), a isključuje ih se iz poslova koje bi upravo oni trebali raditi (nabava, aktivnosti s djecom za koje im nedostaje vremena i sl.). Prema tome, može se reći da velik broj dječjih knjižničara ne radi poslove koji čine bit njihova djelokruga. To svakako zahtijeva promjene u standardima koji bi trebali preciznije odrediti što je prvenstven i nezamjenjiv posao dječjeg knjižničara. Cjeloživotno učenje i stalno obrazovanje i usavršavanje pravo je i obveza svih knjižničara. U tom smislu potrebna je kontinuirana edukacija koja bi trebala pratiti zahtjeve profesije, a također bi trebala biti definirana na razini minimuma (i optimuma) za Hrvatsku. Sve je to vezano i uz problem nedostatka stručnog osoblja, jer ako na odjelu radi samo jedan ili dvoje djelatnika, teško je organizirati rad u vrijeme odlaska djelatnika na stručno

²⁶ IFLA : Libraries for Children and Young Adults Section. <http://archive.ifla.org/VII/s10/> (20.4.2012)

usavršavanje. Edukacija i razmjena iskustava elektroničkim putem jedna je od novijih mogućnosti, no postavlja se pitanje koliko dječjih knjižničara ima pristup internetu i koliko je vremena predviđeno za samoobrazovanje. Prema rezultatima ankete, uz nedostatak stručnog osoblja i neodgovarajući prostor za rad s djecom, kao najčešći se problem s kojima se dječji knjižničari susreću u svakodnevnom radu navodi loša suradnja ili nerazumijevanje mjesne uprave koja ne pridaje dovoljno pažnje knjižničnim uslugama i programima za djecu, što se odražava na sve vidove rada. Taj je problem prisutan svuda u svijetu pa se i u *Smjernicama za knjižnične usluge za djecu* navodi da su one, među ostalim, namijenjene i onima koji donose odluke o djelatnosti, jer njima bi trebali biti poznati zahtjevi suvremenoga informacijskog društva koji se odražavaju i na rad dječjih knjižnica.

Također, u svom dokumentu *Defining „Multiculturalism“* IFLA navodi ciljne skupine koje čine multikulturalno društvo kao što su starosjedilački narodi i nacionalne manjine, imigranti, prognanici i tražitelji azila, te privremeni stanovnici. Multikulturalne knjižnične usluge ovaj dokument određuje kao osiguravanje informacija za sve tipove knjižničnih korisnika i osiguravanje usluga za tradicionalno zanemarene skupine. Knjižničnim se uslugama pridaje bitna uloga u uspostavljanju interkulturalnog dijaloga. O toj ulozi još više govori IFLA-in Manifest o multikulturalnoj knjižnici koji u podnaslovu navodi da je multikulturalna knjižnica most prema izgradnji kulturno različitog društva temeljenog na dijalogu. Multikulturalna knjižnica podrazumijeva izgradnju kulturno i jezično različitih zbirki i usluga, zaštitu materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara, programe usmjerene na obrazovanje korisnika i uspostavu međukulturnog dijaloga, te pristup izvorima na odgovarajućim jezicima.

ZAKLJUČAK

Pojam prava djece potječe kako od širokog pokreta za ljudska prava, tako i od razvojnih koraka ostvarenih u društvu, obrazovanju i psihologiji tijekom posljednjih 300 godina. Pojavilo se novo razumijevanje razvoja djeteta, od novih ideja o podučavanju i novih odgojnih modela, do 'pokreta oslobođenja djeteta' sedamdesetih godina prošlog stoljeća. To razumijevanje pomoglo je u preusmjeravanju žarišta s ranjivosti djeteta i potrebe za zaštitom djeteta, na novi diskurs neovisnosti, sposobnosti, samoodređenja i sudjelovanja djeteta, kojim su odbačena tradicionalna patrijarhalna gledišta na dijete kao puki predmet kontrole od strane roditelja ili odraslih. Naposljetku, sve to zajedno dovelo je do političkog procesa koji je pokrenut 1979. u sklopu Ujedinjenih naroda, kada je počela izrada nacrtu prvog pravno obvezujućeg dokumenta o ljudskim pravima djeteta – Konvencije o pravima djeteta. Pravo na informacije omogućuje opisivanje raznih područja na kojima se to pravo treba i može ostvarivati. Jedan od načina implementacije prava na informacije je razvijanje komunikacijskih vještina. Dijete mora u društvu komunicirati, na taj način razvija verbalnu i neverbalnu komunikaciju. Izravna međuljudska komunikacija najvažnija je za razvoj djeteta i čovjeka. Roditelji, koji su unatoč svojim odgovornostima nepouzdan izvor informacija djetetu ili su odsutni i nedostupni, krše pravo djeteta na informacije. Usluge koje knjižnice pružaju svojim korisnicima, mogu biti još jedan način implementiranja prava na informaciju. Načela i vrijednosti koje su osnova knjižničarske struke, očituju se u promicanju osnovnih ljudskih vrijednosti.

Osnovni je cilj dječjeg knjižničarstva omogućiti djeci što jednostavniji pristup knjigama, od trenutka kada se počinju zanimati za njih, pa sve do onda kada njihove potrebe počinju zadovoljavati odjeli za odrasle. Djeca pritom čitaju slobodno, prihvaćajući dobrovoljno savjete knjižničara. Dječje knjižnice su zbog svog načina djelovanja i svojim uređenjem usmjerene i namijenjene svojim korisnicima i kao takve zauzimaju jedno od najvažnijih mjesta u lokalnim zajednicama jer kroz usluge i programe koje pružaju, zadovoljavaju informacijske i kulturne potrebe djece kao i njihove potrebe za učenjem, zabavom i načinom provođenja slobodnog vremena. Dijete ima pravo na informaciju, dijete je zapravo osoba koja traži informacije. One utječu na njegov emocionalni, kognitivni, tjelesni i društveni razvoj. Informacije formiraju identitet ljudskoga bića i osobnog razvoja pojedinca. Stoga je od

iznimne važnosti da sva djeca imaju slobodan pristup informacijama i da se njima mogu koristiti bez obzira na mjesto i vrijeme u kojem žive.

IFLA-ine i UNESCO-ve smjernice za razvoj narodnih knjižnica, definiraju ulogu narodne knjižnice u obrazovanju i cjeloživotnom učenju pojedinca, u informiranju i osiguravanju pristupa informacijama, te u osobnom, kulturnom i društvenom razvoju. Istu ulogu narodne knjižnice imaju u odnosu na sve dobi korisnika, od najmlađih, zatim djece školske dobi i mladih, do odraslih i starijih ljudi. Upravo je izjednačivanje prava na informaciju i obrazovanje promijenilo odnos dječjih knjižnica prema dobi mogućih i aktualnih korisnika. Knjižnični prostor postaje primjereniji djeci, atraktivniji je i uređen kao mjesto susreta, ne samo djeteta s knjigom i drugim medijima, već i djece međusobno. Ostvaruju se brojni raznovrsni promotivni i edukativni programi koji uključuju i druge čimbenike u mjesnoj zajednici (škole, dječje vrtiće, udruge i dr.). Te su promjene uvelike rezultat IFLA-inih smjernica koje s jedne strane prate postojeći razvoj knjižničarstva za djecu, a s druge strane daju viziju toga razvoja. Početkom devedesetih godina prošlog stoljeća IFLA je objavila smjernice za dječje knjižnice, te nakon više od desetljeća nove smjernice koje su odraz brzih promjena u današnjem informacijskom društvu.

LITERATURA

1. Alanen, Leena. Editorial: Taking children's rights seriously. // *Childhood*. 17, 1(2010), str.5-8
2. Dječja knjižnica za novo tisućljeće : zbornik. / priredila Ranka Javor. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001.
3. Hodgkin, Rachel; Newell, Peter. Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child. Geneva ; New York : UNICEF, 2002.
4. International Federation of Library Associations and Institutions: Libraries for Children and Young Adults Section, dostupno na: <http://archive.ifla.org/VII/s10/>
5. Jelušić, Srećko. Dječja knjižnica u razvijanju čitateljske kulture u obitelji. // *Život i škola*, 14, 2(2005), str.77-91
6. Kirchschräger, Peter; Kirchschräger, Thomas. Rights of the child and human rights. // *Realizing the rights of the child*. Zürich : Rueffer & Rubb, 2007.
7. Koren, Marian. Ljudska prava djece: pravo na informaciju. // *Dijete i društvo*, 6, 2 (2005), str.267-280.
8. Koren, Marian. Pravo djece na informaciju : vezanost ljudskih prava s knjižničnim uslugama. // *Slobodan pristup informacijama u službi kulturnog razvitka : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002.
9. Koren, Marian. Tell me! : the right of the child to information. Haag : NPLA, 1996.
10. Narodna knjižnica: IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.
11. Qvortrup, Jens. Childhood and societal macrostructures : childhood exclusion by default. Working paper 9. 1999. URL: http://static.sdu.dk/mediafiles/Files/Information_til/Studerende_ved_SDU/Din_uddannelse/Kultur_og_formidling/WorkingPapers/09_ChildhoodAndSocietalMacrostructures%20pdf.pdf
12. Reynolds, Pamela; Nieuwenhuys, Olga; Hanson, Karl. Refractive of children's rights in development practice. // *Childhood*. 13, 3(2006), str.291–302.
13. Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.
14. Stričević, Ivanka. Promicanje prava djeteta u dječjoj knjižnici. // *Dijete i društvo*, 2, 1 (2000), str.65-71

15. Stričević, Ivanka. Dječja knjižnica ukorak s vremenom. // Dječja knjižnica za novo tisućljeće. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2001, str.6-11
16. Stričević, Ivanka; Čičko, Hela. Knjižnične službe i usluge za djecu u hrvatskim narodnim knjižnicama: razvoj, stanje i perspektive. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49, 1(2006), str.22-36.
17. Stropnik, Alka. Knjižnične usluge za djecu pravo su svakog djeteta. // Dijete i društvo, 6, 2(2005), str.394-399
18. Tibljaš, Verena. Poticanje pismenosti od beba do tinejdžera, u svjetlu međunarodne knjižničarske zajednice. // Dijete i društvo, 6, 2 (2005), str.593-597
19. White, Sarah. Being, becoming and relationship : conceptual challenges of a child rights approach in development. // Journal of International Development. 14, 6(2002) str.1095 – 1104.